

УДК 336.77: 338.3

С. О. Кропельницька, к. е. н., доц.

КРЕДИТНО-ГАРАНТІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СУБ'ЄКТІВ КЛАСТЕРА В РЕГІОНАЛЬНІЙ ІНФРАСТРУКТУРІ

Окреслено кредитно-гарантійне забезпечення кластера, яке передбачає використання однорівневої системи гарантування кредитів — коштами резервного (гарантійного) фонду кластера і дворівневої системи гарантування: коштами суб'єктів кластера — поручителів (I рівень) та коштами місцевих органів влади (II рівень).

Вступ

Основною умовою функціонування виробничої системи є її ефективне фінансове та кредитно-гарантійне забезпечення. І саме участь в структурі кластера банківських і небанківських фінансових установ може забезпечити повне і своєчасне фінансування діяльності його суб'єктів та незалежність від інших зовнішніх фінансових джерел. Але для цього необхідне створення такого середовища, яке б сприяло налагодженню постійних тісних зв'язків між фінансово-кредитними установами та учасниками виробничої системи, головними з яких є підприємці-виробники.

Нагадаємо, що кластер виступає системою економічних відносин, що виникають між суб'єктами господарювання, які об'єднуються на добровільних засадах, базуються на територіальних, технологічних і/або інституційних (соціальних) зв'язках та спрямовані на досягнення кращого сумарного фінансового результату кластера та кожного його суб'єкта при високому рівні конкуренції [1].

Окремі напрями розвитку кластерів розглядаються в роботах таких дослідників як О. Фішук — обґрунтування створення промислових кластерів, розробка стратегії формування промислового кластера [2]; К. Дудкіна — аспекти кластерної моделі як форми ринкової централізації за умов сучасних світогосподарських відносин [3]; О. Несторенко — моделі формування ціни в кластерних утвореннях [4]; Л. Потрашкова — імітаційна модель розвитку та балансова модель технологічного кластеру [5] та ін. Водночас проблема формування фінансових ресурсів та кредитно-гарантійного забезпечення суб'єктів кластера є ще мало дослідженою.

Основний текст

На відміну від традиційної форми організації виробництва, функціонування кластерів має свою специфіку. Обґрунтуємо це на прикладі кластера народних художніх промислів «Сузір'я», який функціонує в Івано-Франківській області.

Взаємовідносини в цій структурі виникають і формуються, власне, між трьома основними ланками кластера: виробничими осередками, очолюваними координаторами-підприємцями; координаційним центром; збутовим підприємством. Міцність зв'язку між цими ланками відображає механізм їх створення. Об'єднані в осередки громадяни виступають засновниками некомерційної організації (НКО) — координаційного центру, який надаватиме їм допоміжні, супутні їх основній діяльності послуги і забезпечуватиме виробничою програмою. Для забезпечення фінансування послуг та функціонування центру на початковому етапі засновники формують його стартовий капітал за рахунок членських внесків, розмір яких визначатиметься загальними зборами.

На основі рішення загальних зборів НКО створюється товариство з обмеженою відповідальністю, яке буде реалізовувати продукцію кластера. Простежується чіткий взаємозв'язок: майстри виробничих осередків є засновниками некомерційної організації, а НКО виступає засновником підприємства-реалізатора. Тобто, відносини власності та управління формуються одними й тими ж виробниками народних художніх промислів (НХП).

В результаті, рух грошових потоків кластера НХП відбувається за схемою, показаною на рис. 1.

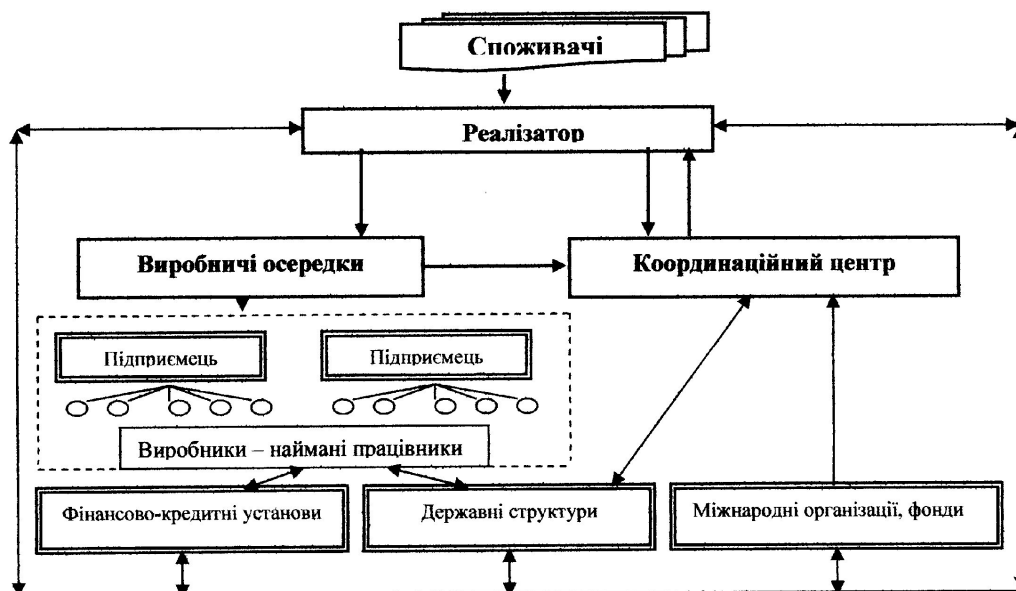

Рис. 1. Схема руху грошових потоків у кластері народних художніх промислів

Грошові надходження підприємство-реалізатор спрямовує на оплату праці власних працівників, придбання матеріалів, покриття поточних витрат, розрахунки з бюджетом та іншими кредиторами.

Ці напрями витрачання коштів є традиційними, однак в кластерній моделі є ще і власні, зокрема такі:

- оплата продукції і послуг виробничих осередків (перерахування коштів на рахунки підприємств, які координують діяльність осередків);
- відрахування частини коштів в координаційний центр як власнику результатів господарської діяльності, створеного ним підприємства;
- формування фонду стимулювання (матеріального заохочення) та соціальних потреб суб'єктів кластера;
- формування фонду розвитку кластера НХП (основним джерелом можуть бути амортизаційні відрахування);
- формування резервного (гарантійного) фонду суб'єктів кластера, який передбачений для покриття незапланованих витрат, зокрема, пов'язаних із тривалим пошуком ринку збуту на дорогі мистецькі зразки виробів НХП, виконання гарантійних зобов'язань за кредитами (на основі договорів поруки), отриманими одноосібними виробниками кластера.

З вищеведеного стає зрозумілим, що кластерні структури, з одного боку, успішно розвиваються в Україні та мобілізують значні фінансові та інвестиційні ресурси, з іншого боку, як інноваційна форма організації виробництва на пострадянських теренах – потребують державної підтримки.

Всі розроблені до цього часу національні програми сприяння розвитку кластерних структур мали орієнтири на пошук нових форм фінансування підприємницької діяльності [6]. Характерною рисою програми на даний час має стати прагнення більше використовувати як інструмент підтримки не державний бюджет, а державний авторитет і законотворчу спроможність, тобто виняткове право держави за допомогою комплексу нормативно-економічних важелів державної політики створювати для ринкових суб'єктів стимули працювати у напрямках, які вважаються корисними для суспільства чи пріоритетними для держави.

Реалізація значної частини заходів, які передбачає програма, потребує, головним чином, законодавчої та інформаційно-роз'яснювальної підтримки з боку держави, а не витрат певних бюджетних коштів. Наприклад, регіональні органи влади могли б виступати гарантом при отриманні суб'єктами кластерної структури позик у регіональних банках. Адже відповідно до п. 2 ст. 70 За-

кону України «Про місцеве самоврядування в Україні» органи місцевого самоврядування можуть «...виступати гарантими кредитів підприємств, установ та організацій, що належать до комунальної власності відповідних територіальних громад...» [7].

На думку автора, кредитно-гарантійне забезпечення кластера повинно передбачати використання двох систем гарантування кредитів: однорівневу — коштами резервного (гарантійного) фонду кластера і дворівневу систему гарантування. На відміну від існуючих підходів, у другій системі пропонуємо на першому рівні — укладення договорів поруки і солідарну відповідальність між суб'єктами кластера за позикою, отриманою одним із них, на другому рівні — гарантування місцевими органами влади виконання зобов'язань за поручительством у разі фінансової неплатоспроможності поручителів. Виходячи з цього, гарантування кредитів, отриманих суб'єктами кластера за дворівневою системою, можливе за умови доопрацювання чинного законодавства в напрямі поширення вищезазначених прав на суб'єктів інших, ніж комунальна, форм власності.

З метою наочного обґрунтування ефективності запропонованої нами першої системи кредитно-гарантійного забезпечення суб'єктів кластера проведемо порівняльний аналіз переваг кредитування під заставу банками і кредитними спілками (яке існує на даний момент), під гарантії місцевих органів влади (можливе при доопрацюванні чинного законодавства), під гарантії товариства гарантування (кредитно-гарантійної установи) та гарантійного фонду кластера.

Наприклад, підприємець (виробник) потребує позики в розмірі 10000 грн, яку можна отримати в: 1) банку (табл. 1); 2) кредитній спілці (табл. 2); 3) регіональних банках розвитку під гарантії місцевих органів влади (табл. 3); 4) банку під гарантію товариства гарантування (кредитно-гарантійної установи) (табл. 4); 5) банку під гарантію резервного (гарантійного) фонду кластера (табл. 5).

Позики банку. Банки у своїй діяльності керуються банківським законодавством [8, 9, 10].

Таблиця 1

Кредит універсального банку

№ з/п	Сума позики	10000 грн
1	Експертна оцінка (1 % суми позики)	100 грн
2	Річні відсотки (25...27 %)	2700 грн
3	Застава (60...90 %)	9000 грн
4	Страховання (0,3...4 % вартості об'єкта застави)	360 грн
5	Нотаріальне оформлення (1 % застави)	90 грн
Вартість обслуговування боргу		3250 грн + 9000 грн (застава)

Позики кредитної спілки. Законодавство по кредитних спілках [11, 12, 13].

До моменту отримання позики підприємство проходить довгу і виснажливу процедуру перевірки на платоспроможність (стандартний аналіз фінансового стану позичальника, який проводять усі кредитні установи).

Таблиця 2

Кредит кредитної спілки

№ з/п	Сума позики	10000 грн
1	Вступний внесок	12 грн
2	Обов'язковий пайовий внесок	24 грн
3	Експертна оцінка (1 % суми позики)	100 грн
4	Річні відсотки (30...36 %)	3600 грн
5	Застава (60...90 %)	9000 грн
6	Страховання (4 % вартості об'єкта застави)	360 грн
7	Нотаріальне оформлення (1 % застави)	90 грн
Вартість обслуговування боргу		4186 грн + 9000 грн (застава)

Позики регіональних банків розвитку під гарантії місцевих органів влади

№ з/п	Сума позики	10000 грн
1	Експертна оцінка (1 % суми позики)	100 грн
2	Річні відсотки (20...25 %)	2500 грн
3	Гарантія (100 % позики)	10000 грн
Вартість обслуговування боргу		2600 грн

Таблиця 4

Кредити банку під гарантію товариства гарантування (кредитно-гарантійної установи)

№ з/п	Сума позики	10000 грн
1	Експертна оцінка (1 % суми позики)	100 грн
2	Річні відсотки (25...27 %)	2700 грн
3	Застава (60...90 %)	2700 грн
4	Страховання (4 % вартості об'єкта застави)	108 грн
5	Нотаріальне оформлення (1 % застави)	90 грн
6	Вступний внесок у ТГ	50 грн
7	Гарантія (70 % позики)	7000 грн
Вартість обслуговування боргу		3048 грн + 2700 грн

При цьому товариство гарантування (див. табл. 4), членом якого є підприємець, гарантує повернення до 70 % суми боргу свого члена, у разі, коли він не зможе сплатити визначену суму боргу на вказаний у договорі термін. Наявність такої гарантії зменшує заставу і витрати, пов'язані із страхуванням.

Аналізуючи фактори, які впливають на вартість обслуговування боргу (вартість проведення експертної оцінки, вартість страхування об'єкта застави, нотаріальне оформлення передачі майна у заставу тощо), виходимо з найважливіших і найзначущих для позичальника величини застави та рівня відсоткової ставки.

Таблиця 5

Кредити під гарантію фонду кластера

№ з/п	Сума позики	10000 грн
1	Вступний внесок	50 грн
2	Обов'язковий пайовий внесок	50 грн
3	Експертна оцінка (1 % суми позики)	100 грн
4	Річні відсотки (20...25 %)	2500 грн
5	Гарантія (100 % позики)	10000 грн
Вартість обслуговування боргу		2700 грн

Друга система гарантування умовно може називатися подвійною, оскільки передбачається: суб'єкти кластера — фізичні особи (виробники) укладають між собою договори поруки і несуть солідарну відповідальність за кредитом, отриманим одним із виробників. В разі невиконання ними зобов'язань щодо солідарної відповідальності, приходить черга місцевих органів влади — погашення позики.

Впровадження такої системи потребує таких заходів:

1) надання пільг для подібних операцій регіональних банків, зокрема, пропонується таким банкам надавати пільги щодо формування резервів за кредитними операціями такого виду;

2) розширення повноважень місцевих бюджетів в частині гарантування повернення кредитів не комунальними підприємствами (стаття 70 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні»);

3) удосконалення механізму контролю ефективності використання позики.

Як бачимо, введення в дію такої схеми гарантування не потребує внесення якихось значних змін до законодавства і не веде до ускладнення процедури кредитування (рис. 2).

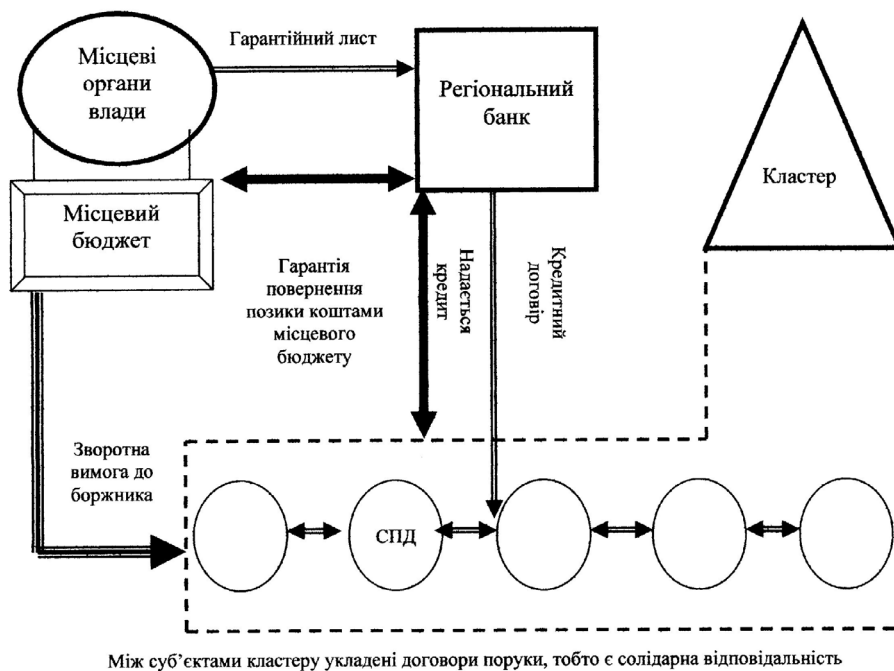

Рис. 2. Схема кредитування під гарантії місцевих органів влади в розрізі договорів

Крім того, наочно показано економічний ефект для позичальника при гарантуванні місцевими органами влади виконання зобов'язань солідарної поруки суб'єктів кластера — повернення банку більшої частини позики в разі неспроможності поручителів виконати такий обов'язок; при гарантуванні позики (на основі договорів поруки) коштами резервного (гарантійного) фонду кластера, суб'єктом якого виступає позичальник.

Висновки

Перспективи для банківського чи небанківського кредитування відкриваються лише в разі створення ефективної беззаставної схеми мікrokредитування. Відтак, небанківське кредитування поки що розвивається малими темпами. Здебільшого кредитні спілки не надають належної уваги бізнес-проектам: лише 30...40 % позик ці установи надають підприємцям. Хоча потенціал кредитних спілок у плані мікrokредитування досить великий. Інколи вони виступають у ролі гарантійних установ, але, як правило, займаються переважно консалтингом (допомагають підприємцям знайти потрібний банк чи страхову компанію).

Як бачимо, кредитування суб'єктів кластерних структур висуває на перший план проблему гарантій. Зараз поручатися можуть, передусім, засновник, страхова організація чи зацікавлений великий замовник (покупець). Інших гарантій в особі регіональних органів, спеціальних компаній, антимонопольного комітету, його відділень, на жаль, не існує.

А в цій системі першочергову роль мають відігравати різні асоціації кредитних гарантів, банки, кредитні спілки, громадські організації, що функціонують на комерційній основі.

Результатом дослідження є запропонована схема залучення ресурсів, на основі системи подвійного гарантування, в якій регіональні органи влади виступають гарантом виконання зобов'язань солідарної поруки суб'єктів кластера при отриманні ними позик у регіональних банківських установах та в разі їх фінансової неплатоспроможності. Це потребує внесення незначних змін до законодавства. Запропоновано також використовувати систему гарантування кредитів суб'єктам кластера за рахунок його резервного (гарантійного) фонду.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Фінансово-економічні засади формування та функціонування нових виробничих систем (кластерів): Дис... канд. екон. наук: 08.04.01 / С. О. Кропельницька; Терноп. держ. екон. ун-т. — Т., 2006. — С. 58.
2. Формування малого підприємництва в умовах регіоналізації економіки: Автореф. дис... канд. екон. наук: 08.06.01 [Електронний ресурс] / О. Л. Фіщук; Нац. аграр. ун-т. — К., 2003. — 21 с. // Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/ard/2003/03folure.zip>
3. Кластери як форма ринкової централізації в умовах сучасних світогосподарських відносин: Автореф. дис... канд. екон. наук: 08.05.01 [Електронний ресурс] / К. А. Дудкіна; НАН України. Ін-т світ. економіки і міжнар. відносин. — К., 2004. — 18 с. // Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/ard/2004/04dkassv.zip>
4. Моделі формування ціни в кластерних утвореннях (на прикладі підприємств санаторно-курортної сфери): Автореф. дис... канд. екон. наук: 08.03.02 [Електронний ресурс] / О. В. Несторенко; Харк. держ. екон. ун-т. — Х., 2003. — 20 с. // Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/ard/2003/03novsks.zip>
5. Моделювання управління розвитком підприємства: Автореф. дис... канд. екон. наук: 08.03.02 [Електронний ресурс] / Л. В. Потрашкова; Харк. держ. екон. ун-т. — Х., 2002. — 20 с. // Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/ard/2002/02plvur1.zip>
6. Постанова Кабінету Міністрів України «Про схвалення Державної програми розвитку промисловості на 2003-2011 роки» від 28 липня 2003 року № 1174 // Урядовий кур'єр. — 2003. — 5 серпня.
7. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні». — К.: Парламентське вид-во, 1997. — 98 с.
8. Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 07.12.2000 року № 2121-III // Відомості Верховної Ради України. — 2001. — № 5—6, ст. 30.
9. Закон України «Про заставу» від 02.10.1992 № 2654-12 // Відомості Верховної Ради України. — 1992. — № 47, ст. 642.
10. Закон України «Про іпотеку» від 05.06.2003 № 898-IV // Відомості Верховної Ради України. — 2003. — № 38, ст. 313.
11. Закон України «Про кредитні спілки» від 20 грудня 2001 року № 2908-III // Відомості Верховної Ради України. — 2002. — № 15, ст. 101.
12. Постанова правління НБУ «Про тимчасовий статут кредитних спілок» // Вісник НБУ. — 1994. — № 25 від 7 лютого.
13. Положення Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України «Про критерії та фінансові нормативи діяльності кредитних спілок та об'єднаних кредитних спілок» № 7 від 16.01.2004 року // Офіц. вісн. України. — 2004. — № 5.

Рекомендована кафедрою менеджменту та моделювання в економіці

Надійшла до редакції 22.11.07
Рекомендована до друку 28.11.07

Кропельницька Світлана Орестівна — доцент кафедри фінансів.

Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника